

PRI ŠATRĒJĒS

Muokytuos. Kraštuotyrininks. Žmuogos, katros ikūrē moziejo Akmenēs rajuona Tučiū, Telšiū rajuona Gaulienū ir Loukēs muokykluos, 1979-1986 metaas vaduovava Žemaitiū "Alkas" moziejou. Tuoki trumpa būtom Andriusevičiaus Juona karakteristikā.

— Ģemjau poikiuos Tauragnū apylinkies (Utenuos rajuons). Anuos ne mažiāu poikēs kaap ir Telšiū, Aukštaitis aš, bet... (kuoks sota-pēms!) tievīskis aš toriejāu pravardē Žemaitis. Gyvenēms teep jau sosākuostē, ka va jau 50 metu aš gyveno Žemaitējuo. Tēkro Žemaitio nepasēdānāu, bet jau mona duktie ir anūķelē savē vadēn Žemaitiem... Ģe ģemē ir auga anuos. Vēina dar ir Žemaitiū "Alkas" moziejou dērb, pasakuo J. Andriusevičiaus. Per tēik metu ir Žemaitēškaa neprastāa pramuokāu, bet...

— Per daug ana graži, ka gālietomi, ģerāa anuos nēmuokiedāms, dārkytē, — saka Juons.

Kaap tēn bebūtom teep, vuo Žemaitējē — ne ģimtēnē, Tāa iš kor ta meilē anāa, tas dēdēlis nuors iduomautēis anuos istuorējē, žmuoitiū lēkēmaas?

— Šaknys nepaleid, — išsitar Juons.

Auga ons inteligēntu šeimuo. Tievš Smetuonas laikāas dērbā pašēnē puolicējuo, dalyvāva Klaipiedas krašta sokolēmē. Tūmet ons daa vēsāa jaunš bova, Andriusevičiū ģeminiē vēsumat kultūras reekalāa bova aukštāu vēskuo, Juona senelēs bruolis — Tilvytis Teofilis. Tievā bruolis — žēnuoms rašytuos Andriūšis (Andriusevičiaus) Pulgis. Ons 1944 metaas emigrāva iš Lietuuos, daug metu gyvena ir kūrē Australējuo. Mērē 1970 metaas, palaiduots Adelaiditē.

Bet... Ne anū nuopelnaas ģyven J. Andriusevičiaus. Jau daug metu kaap ons nebēdērb Gaulienū muokykluo, vuo apylinkēs kraštuolyras moziejos ģe tobier. Ģe — Gaulienūs ir Loukie sorinktē eksponātaa. Reitāa kor kōtāme kaimē šēndēin tuoki moziejo bepamatysi. Prīveiz anou Gaulienū pradiuos muokyklas vedējē V. Šiaulienē. Muziejietis — ontramē muokyklas aukštē, tvārkings, ekspozicējēs iškāibingas. Ģe ir lonkytuojū registrācējēs, atsēlēpēmu kninga. Tik ka yrašu paskotēnos metaas anuo ne tēik jau daug. Bieda ta, ka Gaulienāa, anū moziejos lig pat šiuol nēir itrankts i ekskursēju maršrutus, nuors vēsāa šalēp ģyvenvietēs — turistū žēima - vasara lonkuoms ģarsiesis Šatrējēs kalns. Pats kalns vēs daugiau tvārkūoms. Preitū metu pābaiguo išasfaltouts ir pri anuo vedous kels, tvuora oživertā, ka mašinas artēi kalnā neprivažioutom, pašlāitū neišvažinietom. Irēngta ir mašinu stūoviejēma aikštēlē. Trūkst tik konkrētiuos lūpuormācējēs apie pati kalnā. Anuos pakānkāmaā Gaulienū moziejou, bet ka pri Šatrējēs ni muokyklu nēir, kaap i tou moziejo pakliūtē.

Gaulienāms tuoks moziejos — dēdēlē vertybē, tik ka ne vēsē tou sopronā, Mažisēms gaulienēškems tuokē tortā daug kas gal pavydiētē: vēsa ģimtuojē krašta istuorējē, eksponātaa, katrēi pasakuo apie anou, pu ronka. Yr pasiūlymu iškeltē Gaulienū moziejo i apylinkēs cēntrā Upynuo, bet... Muziejos — Gaulienū kaimā torts. Tebier ģyvs ir anuo ikūries, vuo oas aplo Upynā nikumēt ir negalyuojē — ne tou tēkso ir eksponātaa bova renkāmē. Anēi nēika bēndra so Upynā netor. Muziejos šalēp Šatrējēs. Tēn ir torietom vēsa laikāā būtē.

J. Andriosevičiaus kūrē ne tik moziejus. Ģyvendāms Žemaitējuo, sorinka kalnus duokumēntu, ožrašē žimtus žmuoniū pasakuojomu apie mūsā krašta. Dalēs anū jau bova skelbta spāuduo, dalēs dar tebģol ēr teblāuk savā eilies.

Mūsā žornalā skaitytuojus J. Andriusevičiaus šy kartā kvēit i keljuonē, pavažioutē iš Telšiū pri Šatrējēs kalnā, apionkytē žiuoms apylinkies ģarsi Ģarbēs kalnielī, senouji Beržuvienu dvara ir juomarkaas onkstāu ģarsiejusi Loukēs miestielī.

ŽELVYTĒ DANGUOLĒ

ANDRIUSEVIČIUS JUONS

Ģarbēs kalnelis

GARBĒS KALNELIO KOPLYČIA

Kelīaujantiems i Luokē ar priē ģarsiojo Šatrējōs kalno, derētū pokliūt stablētēi keletā kartū, pasidomēt i kitomis šio kampelio ģarsenybēmīs. Pāpasakosiu apie vienā iš jū.

Dar neprivažiāvus Rudupīnū kaimo, kairēje asfaltuoto (vadīnāmo naujuojū) kelio pusēje, stūks nēdidelis kalnelis, apāugēs vēšlāis bērāis ir krūmāis ir todēl iš pirmo žvilgsnio lyg ir nēkuo neišsiskīriantīs iš visos vaizdingos aplinkos. Ģal tik pastābesnē pravažiuojānčiojo akis uzklīova už arčiau kelio esānčio pilko cementinio stulpeilio, nurodānčio, kad čia esās kultūros bei istorijōs paminklas — alka-kalnis.

Anksčiau, kai senasis vieškelis ējo kitā kalnelio pusē, jau iš tolo buvo matomā kalvos viršūje esanti koplytēlē, aptvertā masyvīa akmenū tvorēle, parimē kryžiai. Visa tai tebēra ir dabar. Kryžiū pristatytā daugiau ir ģražēsniū, koplytēlē irjī atnaujinta ir papuošta. Ģailā tik, kad joje nebēra jau net nežinīa kada dingusių haudies mēno kūrinū — ģarsitūjū vietos dievdīrbū drožinētū skulptūrēliū, žemaitiū *pondlevalis* vadīnamū...

Šiā vietā žmonēs vadīva *Ģarbēs kalneliu*. Vietiniū žmoniū ģyvenime jī reikšmingā nuo seno. Pāģonybēs laikais žemaitiai čia aukojō aukas seniesiems savo dievams, prāšē jū malonitū. Būta čia ir keistō papročio — aukai ar apžādūi atnešti anū kalnelio akmenī. Nēšdavo juos vyrai ir moterys, jaunos merginos ir paliogē seniai —

(Nukelta | 22 psl.)

Atkelta iš 21 psl.)

visi, kas tik tikėjo, kad, atlikus tokį žadą, išsipildo norai: ligoniai pasveiksta, merginos išteka, o bevaikės moterys susilaukia kūdikių. Praeityje kalnelis vadintas dar ir Sterblės vardu. Moterys, norėdavusios susilaukti vaikų, nešdavusios akmenis sterblėse ir kraudavusios juos ant kalnelio. Girdėjau ir kitokį aiškinimą: kažkada merginai šioje vietoje buvusi atimta nekaltybė. Dėl to tą kalną taip ir pavadinę — Sterblės. Greta kalnelio dar buvęs šaltinis. Jame žmonės prausdavosi, norėdami pagydyti nesveikas akis. Plaudavę tuo vandeniu ir kitas skaudamas vietas. Būdavę dar ir taip: ūkininkai, norėdami, kad laukuose gerai užderėtų javai, naktimis pasisėmę šio šaltinio vandens, nešdavę jį ant pasėlių ir laistydavę. Veną kartą šaltinis iš po nakties dingęs, o jo vietoje likusi tik užpelkėjusi pievutė...

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą apie naujas krikščioniškas tradicijas čia kalbėjo tik maža šventoji statulėlė ir kryželis, pastatytas prie didžiulės akmenų krūvos. Po karo buvo susirūpinta pakeisti senąjį Sterblės vardą. Kalnelio krikšto iniciatoriumi buvo Viešvėnų klebonas. Jis ir pavadinęs Sterblės kalną Garbės kalneliu. Taip buvo įtvirtinamas supratimas, kad mergina, išsaugojusi savo skaistybę, įgyjanti labai brangią krikščionišką vertybę. Klebonas, pašventinęs kalnelį, pasirūpino, kad ant jo būtų pastatyta nedidelė koplytėlė. Po to ant kalnelio pradėti statyti kryžiai. Jie pakeitė čia anksčiau apžadams neštus akmenis.

Prieš dvidešimt metų, vykstant kraštotyrinei ekspedicijai, Patumšalių kamo gyventojas Vaitkevičius, tuo metu turėjęs 80 metų, papasakojo, kad tuo metu ant kalnelio buvusią tvorėlę jis pats mūrįjęs. Tačiau didelės malkos akmenų ant kalno buvusios. Panos, kurios norėdavusios gauti vyrą, juos sunėšdavusios. Šventom dienom žmonės ant to kalnelio mėsdavosi.

Iš tikrųjų žmonės su žadais čia ateitavo gana iš toli: iš Varnių, Tverų, Telšių ir kitų vietų. Tais laikais tai buvo iš toli. Net ir Tarybų valdžios metais čia vis būdavo statomi nauji kryžiai. Rūpestingos rankos prie koplytėlės visada pasodindavo gėlių, prižiūrėdavo jas.

Ištikininimas, kad vieta lemtinga, stebuklinga, labai sustiprėjo pokario metais. Senieji šių apylinkių gyventojai pamena šturpų įvykį.

Ant Garbės kalnelio 1948 metais Luokės valsčiaus partorgas Juozas Raibužas, važiuodamas arkliu į Telšius, pro šį kalnelį, ėmė šaudyti į kryžius. Grįžiant atgal, netoli šios vietos kelią jam pastojė partizanai. J. Raibužas per susišaudymą žuvo. Kartu su juo važiuavęs Luokės gimnazijos direktorius ir pastotiniukas liko gyvi...

Tokia pamokanti šio kalno istorija.

Nà, o mes važiuojame toliau, į Biržuvėnus.

sui pasklidus plačiau, visiems buvo aišku, kad pokšlą iškrėtė pats kipsas. Šitaip ir atsiradęs Pypkinės pavadinimas.

Kvėpuodami gaiviu spygliuočių miško oru, traukime Biržuvėnų dvarvietėn. Baigiantis miškui, kairėje vingriojo kelio pusėje vos pastebimas takutis nuveda į vadinamą Laumės pėdą. Tai — iš kalvos ištekęs užpelkęs šaltinis, aplink kurį nedidelė pievelė primena žmogaus pėdos formą. Tą pėdą, neva, įmynusi laumė, ir šio šaltinio vanduo esąs stebuklingas: atjaunina senus, gydas sergančius... Čia pat auganti senelė pušis, prie kurios — koplytėlė, apkašinėta įžadus padariusių dovanomis: šventais paveikslėliais, kryželiais, rožančiais...

Pačiuose Biržuvėnuose pabūsime gerokai ilgiau. Tai vieta, viena iš turtingiausių Telšių rajone savo istorijos, architektūros, gamtos paminklais. Gyvenvietė, kaip teigia istorikai, minima raštuose jau 1253 metais, tačiau tai nemiškia, kad ši data ir yra gyvenvietės įkūrimo pradžia. Ją labiau reikėtų sieti su čia pat esančiu piliakalniu, datuojamu IX-XII a.

Praeityje Biržuvėnai buvo net pavieto ir valsčiaus centras, vienos labai garsios Lietuvos-Lenkijos didikų *Gorskių* atša-

J. PAULAUŠKO PADARYTA RODYKLĖ — KOPLYTSTULPIS.

BIRŽUVĖNŲ PIIIAKALNIS RUDENĮ.

Biržuvėnai

PYPKYNĖS PUŠIS.

Pravažiavus Rudupių kaimo centrą, kelias vėl kyla į kitą kalvelę. Čia jis šokoja: asfaltas dumia per Jokišius link Virvytės tilto, už kurio ir Luokė jau matyti, o seniai žvyruotas ir duobėtas vieškelis pasiveria į Biržuvėnų mišką. Vieniša pušis kryžkelėje, paslaptinai pakreipusi galvą, tarsi papildė kelio rodyklę. Keistas ir šios vietos pavadinimas — P y p k i u š i! Pasakojama, kad kažkada, labai seniai, pro šią gūdią pamiškių vietą žmogeliui, grįžtančiam iš Luokės jomarko, į vežimą įsprašęs juodarabis ponaitis. Žmogelis net išsižiojęs, kai ponaitis, išitraukęs ausinę pypkę ir pasitūlęs partūkyti... Išsiskinant ponaitis, paėmęs jomarkininko medinukę, mainais jam atiduodamas savąją — auksinę! Dar į kiemą neivažiuavęs gaspadorius ėmęs šaukti šeimyną — kokią hrangenybę parsivežęs! Tik nustebusi šeimyna, nes vietoj auksinės pypkės tėvuko rankose tepamatė žilos ožkos koją... Gar-

kos tėvonija. Kad čia būta nedidelio miestelio, apie tai teigia karalius Augustas II privilegija, suteikta 1720 metais Anlanui Gorskiui, rengti turkus. Įgainiui nuošaliai buvę Biržuvėnai ne augo, o atvirksčiai, dėl įvairių priežasčių nyko. Kadaisė turėję tukstančius hektarų dirbamos žemės, miškų, dvarų ir baudžiavinių kaimų su malūnais, bravorais, karčemomis ir kilais turtais (ir ne tik Žemaitijoje), nusigyveno iki to, kad 1940 metais bolševikai iš paskutinės savininkės Anos Gorskajos tegalėjo atimti tik seną dvarą su 381 ha žemės...

Pačiame miško pakraštyje, už senos kalvės, stūkso Gorskių šeimos kapų kalnelis. Apleistas, išplėštas, iškasinėtas jis dabar... Tik vienas geležinis kryžius, atlaikęs visų laikų barbarų antpuolius, saugo buvusios giminės atmintį.

Kaip bebūtų keista, Virvytės upės kilpoje tebėra išlikęs ne tik medinis dvaro rūmas, bet ir kiti mūriniai bei mediniai statiniai. Dvaro rūmė tebėra dvi krosnys ir židinyš, kurių kokliai su giminės herbais ir datomis: 1759, 1767, 1782 ir kita. Kokliai, matyt, gaminti pagal Gorskių užsakymą užsienyje.

Gerai išsilaikęs ir vandens malūno pastatas, statytas šio žimtnečio pirmajame dešimtmetyje. Tarpukario metais kažkokia danų firma buvo įsirengusi kartono fabrikėlį (kaip ir Kairiškiuose, Kapėnuose ant Virvytės kranto). Pagrindiniai dvaro pastatai yra dideliame parke. Praeityje plotas siekė net 12 ha, tačiau nors jis ir paskelbtas gamtos paminklu, bet dėl dažnai besikeičiančių gyventojų abejingumo, kaip

(NUKELTA Į 23 PSL.)

ir pastatai, labai apleistas. Gyvenvietes vienas šonas glaudžiasi prie didelio ir seno tvenkinio. Buvo laikai, kai Gorskiai turėjo įsirengę net 30 ha tvenkinų. Tuoju už dabartinio tvenkinio, prie Baltininkų kelio stūksa jau minėtas Biržuvėnų piliakalnis. Nuo Virvytės pusės vienas jo šlaitas status, apaugęs susiraizgiusiais medžiais. O iš antros atrodo visai nedidelis kalnelis. Viršūnėje pastebimas duobės pėdsakas. Reformacijos laikais čia būta maldos namų.

Piliakalnio nepriejus, visai gyvenvietės pašonėje, mūrine tvora apvertame trikampyje iš žolės kyšo išsivartaloję kryželiai. Po jais ilsisi Pirmojo pasaulinio karo aukų palaikai. 1915 m. vasarą, netoli Biržuvėnų miško, rusų kareiviai kardais iškapojo vokiečių gurguolininkus. Jų čia palaidota apie du šimtai. Daugiausia tai buvę lietuviškos kilmės vyrai nuo Klaipėdos ir Tilžės. Tai matyti ir iš įrašų cementiniuose kryželiuose.

1919 metų pradžioje, vykstant Nepriklausomybės kovoms, tarp Biržuvėnų ir Luokės sumuštas bolševikų pulkas, kuriame buvo nemažai ir įvairiais būdais į jį patekusių žemaičių. Apie pusšimtis jų palaidota Luokės kapinių pakraštyje, keli — Petraičių pušyne.

Išvažiuojant iš Biržuvėnų, kairėje Luokės kello pusėje iš tolo buvuoja mūrinė koplytėlė (koplytstulpis). Slatytas jis 1764 m. Gorskų įpėdinio žuvimo datai įamžinti. Koplytėlėje daug matų išbuvo vietinio dievdirbio Kazimiero Mockaus padaryta stamboka šv. Roko skulptūra (pavogė prieš 10 metų).

Artėjant prie Luokės, vėl įskame į asfaltuotą kelią, kurį palikome ties Pypkine. Čia stovi gražus rodyklinis stulpas, vaizduojantis šarvuotą bei kalavijuotą karį ir varpą. Kūrinio autorius — tefiškis liaudies meistras Jonas Paulauskas.

BIRŽUVĖNŲ DVARO RŪMAI.

Luokė— jomarkų miestelis

Nuo Biržuvėnų iki Luokės kelio nedaug. Kol jos neprivažiavome, prisiminkime iš ko kilo šios gyvenvietės pavadinimas. Luokės pavadinimo kilmė dvejopa, beje, dvejopai jis šiose vietose ir tariamas: Lukė ir Loukė. Miestelis yra toje vietoje, kur susikerta žemaičių dūnininkų ir dounininkų etnografinės ribos.

Tvirtinama, kad pavadinimas Lukė kilęs dar Vytauto laikais, kai jis, atvykęs ant Šatrijos kalno, išsiruošęs toliau į Žemaitiją, o čia palikęs dalį savo kariuomenės ir liepęs jo palaukti. Pagal šį pasakojimą Lukė — laukimo vieta.

Iš antrojo paaiškinimo sužinome, kad senais laikais šiomis vietomis mišku keliaujantį žmogų sudraskiusi lokė. Po to ši gyvenvietė ir gavusi Loukės pavadinimą.

Miestelis šiandien kaip ir daugelis kitų Žemaitijoje, tik kad patys luokiškiai kartais iš jo mėgsta pasišaipyti. Čia dažnai išgirsti: "Penkis gatvės — visos pro bažnyčią". Anksčiau gi jis didelį garsą aplinkui turėjo, didelis centras buvo.

Istoriniuose šaltiniuose apie Luokę pradėta rašyti prasidėjus Žemaitijos krikštui (nuo 1413 metų), kai čia su palyda atvykęs Vytautas liepęs užgesinti ant Šatrijos pagoniškąją ugnį. Pirmoji Luokės bažnyčia buvo viena iš aštuonių, kurios Žemaitijoje buvo pastatytos Vytauto nurodymu. Dabartinis medinis bažnyčios statinys čia iškilo 1777 metais.

Turima duomenų, kad nuo 16 amžiaus Luokė jau buvo garsus prekybos centras. Seniai ir plačiai žinomi Luokės jomarkai. Jie ir lėmė miestelio formavimąsi, šių apylinkių istoriją, gyventojų tautinę sudėtį. Miestelyje anksčiau buvo daugybė krautuvėlių (kromėlių), karčemų su užvažiuojamais kiemais, bravorų, sandėlių ir net žydų bankelis. Žydų Luokėje ypač padaugėjo 18 amžiuje, miestelyje sparčiai augant prekybai (1778 metais žydai čia sudarė 52 proc. visų gyventojų).

Jie daugiausia užsiiminėjo prekyba, bet daug buvo ir gana gabių amatininkų: laikrodininkų, fotografų, juvelyrų. Dar anksčiau Luokės žydai šiose apylinkėse garsėjo ir kaip geri kalviai, malūnininkai, odininkai, skardžiai, puodžiai, siurvejai. Pirmą kartą Luokės žydų šeima paminėta 1662 metais. Tai buvo malūno nuomininkai. 18 amžiuje žydų kahalas buvo didžiausias Žemaitijoje.

Luokę labiausiai gamino jomarkai, ypač prieškario metais. Jie turėjo daug savitų tradicijų. Juose per laiką buvo susiformavusi savotiška tautosaka. Paprastieji turgūs vykdavo ketvirtadieniais, o didieji — kartą per mėnesį (pirmą ketvirtadienį po mėnesio 15 dienos). Šiuose jomarkuose, skirtingai nuo paprasto turgaus, būdavo prekiaujama ir stambiais gyvuliais. Patys didieji jomarkai vykdavo keturis kartus per metus: šv. Jurgio (balandžio 23), Dievo Kūno, Šeštinių, Mataušo (apie rugsėjo 24) šventes. Paskutinis turgus, kuris vykdavo prieš Užgavėnes, vadinosi mugė. Visos šios jomarkų datos sutapdavo su bažnytinėmis šventėmis.

Turgaus aikštė buvo vadinama rinka. Ji prasidėjo tuoju už bažnyčios žomato. Joje visi turėjo savo vietą: iš šiaurinės pusės rimoriai ir šikšniai, prie rytinių vartelių dviem eilėm nusidriekę pauparių (smulkių galanterijos prekeivių), bagamazninkų (saldumynų, religinių reikmių prekeivių) palapinės ir galiausiai, nuošaliau, prie kapinių tvoros — puodžiai. Visiems buvo sava vieta, net ubagai palei šventorių buvo nekilnojami. Prekės per turgų ir jomarką buvo garsiai reklamuojamos. Čia galėjai išgirsti ir tokių žodžių: "Už vieną litą kvepėsi kas rytą!" (mului), "Kam beigelių, kam pyragų šviežių, sviestu pateptų, saulėj pakeptų", "Greik! į terbą, imk už kiaušių, kokį pagausi, tiek saldaičių gausi" (olerija) ir kita. (Ko ne tautosaka?!)

Geriausi klupdirbiai buvo iš Girės kaimo, rėčiai — iš Šaukėnų, puodžiai — iš Šaukėnų, Kuršėnų, brikų meistrai — iš Varnių ir kila. Na, o žigonai iš visur ir iš niekur, be namų, be tėvynės, bet įvaldę visas kalbas ir niekam neatidavę savosios, palikę laisvi ir nenugalėti, arklių turguose jiems niekas neprilygo. Koks gi jomarkas

LIETUVOS UNIVERSITETO PROREKTORIAUS, TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS KATEDROS VEDEJO, PROFESORIAUS BLAŽIEJAUS ČESNIO KAPAS LUOKĖS ŠVENTORIUJE.

VERTINGIAUSIS — MUOKSLA ARKYVS

PRYŠ DO METUS TELŠIŲS, ŽEMAITIU "ALKAS MOZIEJŲ, PRA-
DIEJŲ KORTEIS BĖBLIUOTEKA. KOL KAS VĖSUOMENĖ APLE-
ANO MAŽAA KOU ŽENA. VO SAUGUOMĖ ČE DĖDELĖ TORTIAA.
APLE ANUS PASAKU MOZIEJAUS BĖBLIUOTEKAS VEDIEJĖ RA-
MANAUSKIENĖ IRENA.

Dėdiliausės vertybės i moziejo pateka pu kara, kaa iš Žemaitėjės dvarū bova renkamė ir i moziejo vežamė mena kūrenėe, katroms tou laiko pradėdamūs piešė rūmūs, dvarūs bova iškėlus i griesmīs. Tou laiko iš dvarū i Telšius bova sovežia ir daug kningu. Vėitas pas mumis bova mažaa dėl tuo anas daugiausee so grūda i paliepės, kėlas nešėduomas patalpas. Tik 1991 metaas, kaa bova pastatytas naujės patalpas moziejaus administracėjee, vėina salė bova skėrtā bėbliuotekaa, Aš — lituanistė, dėl tuo mon ir prisiojė anou pradieit tvarkytė. Kaa atsimėno pradė, kās pagaugees nuėit. Kuingu vėrselee bova apipelieje, patės kningas soplysoės. Kartaaas liubo ronkas lig kraujė nusėtrintė tas kningas bešveitonā. Daug bledū toriejuom ir anas rūšioudamē, nes daug kor trūka metrūda, kėtū duomėntū aplė leidėnūs. Pamažeelees susitvarkuom ir šindėin bėbliuoteka jau gal aptar-
nautė ne tik moziejaus darbuotojus, bet ir kėtus žmuonės, katrėi iduomaujės Žemaitėjē, mūs bėbliuotekou sauguomuom vertybiem. Jee nuori pakliūtė i bėbliuoteka, reek turietė asmėns duokmėlia ir moziejaus dėrektorius pasėrašyta leidėma. Išsimeitė kningu, žornali nedoudam.

Vertingiausias pas mumis — muokslėnis arkyvs. Anamė dabaa yr aplė 400 darbiū. Daugiausee — Žemaitėjuo vykosiu arkeuoluogėniu kasėnėjėmu aprašymaa, etnuograpėniu ekspedicėju medžega.

Vertingė bėbliuotekou sauguomė Perkovskė Juzepa kraštutyrtė-
nėe darbaa. Kėlės bylas sodara anuo paruoštė "Liaudės mena pavyz-
dėe". Tėn — piešėnee, puortėgrapėjės, atvėrelės, komentariaa. Anėi daugiausee torietom rūpietė mūs tautuodailininkams, etnuograpams.

Moziejou daug dėdliuojė Žemaičiu Kalvarėjės kraštovyrtinika Brožo Kaustantina darbiū. Daugiausee anėi pasaku aplė Žemaičiu Kalvarėjē, puoeta Mačerni Vylautā. Žemaitėjės kultūrenė gyvenėma tyrėnietuojus torietom patraukitė bylas, katruos yr sauguomė Žemaitėjės kultūrenė gyvenėma aprašymaa. Davg anū iš Tarybu valdžiūsos metu. Mėslėjuo, ka anū vertis so laiko dėdies, nes kaap tēn bebūtom, vėks tas yr mūs patiu istuorėjē, mūs atradėmaa ir prasidėmaa.

Laiks tuoks, ka vės daugiau žmuoniū atsigroet ne tik i sava tau-
tuos, bet ir i gėmėnėis istuorėjē. Madinga darytė ir šėimuos geneuo-

luogėjės medžiūs. Tėms, katrėi nuorietom sosėpažintė, kaap reektom tou darba dėrbtė, mes galem pasiūluotė kaap gėm pavyzdī Jaškas Zenuona darba "Būdū gėmėnėis geneuoluogėjē (1698-1992)". Iduo-
mė ir tuo patėis autoriaus pamoštė Petkevičiaus Genrėka (Valiolė Juoza) atsemėnėmaa "Trisdešimt metu Vorkutuo". Paskotėnees me-
taas vertingiausias darbus moziejaus muokslėnem arkyvou yr patei-
kusi eilgametė moziejaus darbuotojė Valatkienė Laimulė. Reektom iškėrtė tuokius kaap "Kuršu kapinyūs", "Telšiū miestā gerbė" (is-
tuorėnė legenda), atsemėnėmaa "Pažėnuojau Geni Prana". Iduomos ir arkitektā A. Žebrauskė darbs "Kubizma apraiškas Telšius", R. Le-
bedytės "Bovusi šv. Aleksandra bažnyčė Varnius" ir daug kėtū.

Bėbliuotekou nemažaa ir vertingu kningu. Ne vėsas iš anū dar
inventorizoutas - nespiejem. Reektom iškėrtė tas, katruos išspausdin-
tas jidiš kalba. Torėm net 1895 metaas Sankt Peterburgē leista žydu
encikluopedėjē (15 tomu).

Dėdėlė dali bėbliuotekas fondu sodara kningas, išleistas Vuokytė-
juo, Lėnkėjuo, Prancūzėjuo. Rosėjuo preita omžiaus pabaiguo ir šiuo
omžiaus pradžiūo. Patės gražiausės, geriausee yrėrlės kningas taas
laikaas bova leidamas Prancūzėjuo, Torėm daug ir Prancūzėjuo. An-
glėjuo preita omžiaus pabaiguo išleistū spalvuotu madū žornali kom-
plektu, net iš 1856 ir vieliessiu metu. Daug bėbliuotekou maldaknig-
niu, žuodynū, encikluopedėju. Torėm kniku ir lietoviu kalba atspaus-
dinta Bėblėjē. Yr pas mumis ir mozėkas skyrios.

Iduomės ir Nepriklausuomas Lietuvos laikaas išleistas kningas.
Če galem rastė Šalčiaus Petra 1931 metu "Kooperacėjē", 1934 metaas
Riuomėrė Mykuola išleista "Valstybė", tuo patėis autoriaus 1932 me-
tu "Dabartėnė Konstitucėjē".

Bėbliuotekou sokauptė dėdėlis Tarybu valdžiūsos metaas Lietuvos
pasėruodžiūsū duokomėntu, Telšiū rajonė leista laikraščiu rinki-
nys. Vėks tas jau mūs istuorėjē ir ateitio būs kou prisimintė.

Teep ka Žemaičiu "Alkas" moziejos — ne tik ekspozicėju salės,
bet ir neikainuojemė anuo fondaa, pri katrū šėndėin kuožaa mozie-
jaus lankytuos dar negal prieitė. Moziejou yr ir bėbliuoteka, katrou
pats laiks būtom pradieit iduomautėis ne tik Telšiū, bet ir vėsaas
Žemaitėjės žviesuomenėe. Tas kningas graipaa, dvarpuonės liuob al-
siveitė iš tuolėmiausė ožsienė, vo mes tonkės ožmėntam net tou,
kou torėm čė pat.

Patės vertingiausės mūs sauguomas kningas yr moziejaus fon-
dūs. So anuom lankytuojee gal sosėpažintė kartis nu karta ir mūs
ruošmuos kningu ekspozicėjuos.

Luokė — jomarkų miestelis

(ATKELTA IŠ 23 PSL.)

be spalvingų žigonių, murzinių žigoniukų! Čigonai dar iš vakaro ap-
guldavo Luokė, sukeldami aplinkinių kaimų ūkininkams daug rūpes-
čių.

Neįsivaizduojamas luokiškio gyvenimas be jomarko. Dar ir dabar
jį kur buvę, kur nebuve, ką darę, ką nedarę prisimena: spėja orą,
sako: "Šiemet bus mugi — mugi tekst", gąsdina: "Aš tave jomarkė i
puodus įstumsiu!" ir kita. Visi svarbesni miestelio įvykiai dažniausiai
per jomarkus atsitikdavo: gaisrai, žmogžudystės, maištai, mitingai,
razbaininkų antpuoliai, juokingiausi nuotykių. Garsųjį razbaininką
Tedeušą Blindą ingi per jomarką paguldė.

Ne vienerius metus domėjaisi Luokės krašto istorija. Legendinis
Tadas Blinda savaip kėlė mano, kraštotyrtainko, smalsumą. Surin-
kau, perskaičiau nemažai įvairių to meto dokumentų, iškliausiai šykš-
tokus buvusių T. Blindos giminaičių, kitų žmonių, pažinojusių T.
Blindą, pasakojimus ir visa tai nuvainikavo šaunųjį "svieto lyginto-
ją". Literatūrinis Tadas Blinda kaip diena nuo nakties skiriasi nuo to
likrojo žmogaus, kuris gyveno Kinčulių kaime. Poros valakų ūkinin-
kaišis, turėjęs šeimą (tris dukras) ir viso, ko mikiā žmogui pragyventi,
neturėjo vieno — noro dorai dirbti ir gyventi. Piėšikavimais, smurtavi-
mu jis taip įsiopyko žmonėms, kad 1877 metais per Jurgio jomarką
jis minios taip buvo sumušias, kad po kelių dienų čia pat ir užbaigė
savo gyvenimą. Bet... Apie tai būtų atskiras ir netrumpas pasakoji-
mas. Norisi tik padaryti pataisą Tado Blindos biografijoje Lietuvos
enciklopedijoje rašoma, kad jis mirė 1878 metais. Mūsų surasta miri-

no metrika rodo, kad "svieto lygintojas" mirė 1877 metais.

Paskutiniās dešimtmečiais Luokė gerokai pakeitė savo veidą. Tiesa,
Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, prieškariniame Nepriklausomy-
bės skverelyje atstatytas gražus paminklėlis, sovietmečiu slėptas po
žeme.

Šio amžiaus pradžių Luokėje priteua tik vienas kitas pastatas.
Vieną prie kitos susigrūdusias medines krautuvelės čia negailėstin-
gai naikino gaisrai. Paskutinis didelis gaisras miestelyje kilo 1934
metų rugsėjo mėnesį (11-12 dienomis). Tai taip pat su jomarku susiję.
Ši nelaimė sunaikino miestelio centrą — sudegė visi trobesiai pagal
aikštę ir didžioji dalis Tryškių bei Kuršėnų gatvių pastatų. Sudegė 86
gyvenamieji ir 90 negyvenamųjų namų, žydu mokykla, dalis lietuviš-
kos mokyklos. Nepaliesta liko tik Telšių gatvė ir tik 6 žydu pastatai
bei viena krautuvė. Bažnyčią išgelbėjo seni lapuočiai medžiai, augę
aplink šventorių. Šis gaisras, atročes luokiškiams apie milijoną litų
nuostolių, iš esmės pakeitė miestelio vaizdą visam laikui.

Antusias pasaulinis kars, atnešęs mūsų kraštui daug ašarų ir kan-
čių, taip pat nusiaubė Luokė. Apie miestelyje anksčiau gyvenusius
žydu čia dabar primena tik nuošaliau esančios senosios žydu kapi-
nės ir masinis jų kapas Girikėje.

Jei lankysitės miestelyje, neužmirškite užsukti ir ant katalikų ka-
pinų. Jos taip pat labai įkalbingos, daug ką gali apie miestelio
istoriją papasakoti. Na, o užlipus ant Kapų kalnelio, Šatrija jau kaip
ant delno...